

Byggnadsminnesförklaring av Tjärntorpet på fastigheten Fävikens 1:1, Kalls sn, Åre kn, Jämtlands län

Frågan om byggnadsminnesförklaring av byggnaderna på rubricerade fastighet väcktes 1982-06-10.

Byggnadsnämnden har godtagit byggnadsminnesförklaringen.

Fastighetens ägare, har godtagit de föreslagna skydds-föreskrifterna.

Länsmuseet har under hand tillstyrkt byggnadsminnesförklaringen och de föreslagna skydds-föreskrifterna.

Tjärntorpet var ursprungligen ett torp under Huså bruk. Bruket var ett kopparverk, grundat 1742 och drevs till 1881, från 1858 under namnet Gustafs och Carlsbergs Kopparverks bolag. Torpet uppläts till arbetarna och deras barn för att säkra bruket tillgång på arbetskraft. Torparna blev aldrig självägande i vanlig mening men när en arbetare odlat upp ett torp och bebyggt det och sedan fortsatte i brukets tjänst, kunde han, såvitt han fullgjorde sina arbetsskyldigheter, vara säker på att bli tillförsäkrad en viss ärftlig besittningsrätt. Bruket lämnade viss hjälp - dels kontant, dels med byggnadsmaterial - för den första uppodlingen och till uppsättandet av de första husen. Torparna fick, genom den s k röjselrätten, ersättning för gjorda odlingar och nybyggnader.

Brukstorparen var således både arbetspliktig gruvkarl eller kolare och egen jordbrukare. Man fick ledigt från gruvan var annan, tredje eller fjärde vecka, beroende på torpets läge och storlek. Ledigheten kunde slås samman till längre perioder.

Antalet torp under Huså bruk ökade snabbt under kopparverkets första år. År 1749 fanns sammanlagt 22 torp på brukets ägor. Tjugo år senare hade antalet stigit till 103 torp. Vid 1800-talets mitt bodde omkring 600 personer på torpen under Huså bruk.

Fävikens var tidigt ett stort hemman, som lades öde under 1500-talet. Ödesbölet användes sedan som utmark av bymännen i Sölvsved by, Kalls socken. Hemmanet lades sedan under Huså bruk och man började ta upp torp här vid 1700-talets mitt.

Tjärntorpet är beläget sydväst om Fävikens. Ursprungligt fanns fem

torpanläggningar i Tjärntorpet. Det här aktuella torpet - brukstorp nr 100 - upptogs omkring 1750 av byggmästaren Erik Bergdahl och hans far, Erik Andersson. Villkoret för deras odrevna besittning var att en arbetare för gruvan skulle finnas på torpet samt att han skulle hålla häst eller köraxe för verkets räkning. Bergdahl efterträddes av Jonas Persson Åhrberg, som 1788 eller -89 efterträddes av Elias Grufberg. Efter honom följde 1845 gruvarbetaren Jöns Åhrberg, som 1878 efterträddes av sin styvson Lars Hållstedt, efter vilket torpet kallas "Hållstedts". År 1904 flyttade Jonas Nilsson Westerberg hit från Fävikens enligt en anteckning på en takås i logen. Hans söner Helmer och Per Westerberg bodde sedan i torpet fram till Helmers död 1978.

I likhet med övriga brukstorp var torpet i Tjärntorpet litet. Under 1800-talet födde torpet två hästar, två kor, åtta får och sex getter. Det årliga utsädet anges till fem kfat korn och tolv kfat potatis.

Tjärntorpet är en fullständig torpanläggning, bestående av en sommar- eller gammelstuga, ett boningshus, två härbren, en kornlada, en källare, en ladugård, en vedbod och en lada.

Sommarstugan är enligt inskription uppförd 1745 och utgör således en av de ursprungliga byggnaderna i anläggningen. Byggnaden är uppförd i timmer, har sexluftsfönster, profilsågade vindskivor, spåntak och skorsten av natursten.

Boningshuset är uppfört under 1800-talets början i timmer. Alla fasader utom den mot sydöst har försetts med stående lockpanel. I sydöstra fasaden finns en brokvist med stående och liggande panel. Byggnaden har treluftsfönster, raka vindskivor, skorsten av natursten samt spåntak. Både boningshuset och sommarstugan har tidigare varit målade med falu rödfärg.

De två härbrena är båda uppförda i timmer under 1800-talets början. Det mindre, mot norr, är försett med tak av bräder lagda i lock och är omalat. Det större har spåntak och har tidigare varit målat med falu rödfärg.

Kornladan, placerad mellan härbrena, är också den uppförd i timmer under 1800-talets första hälft. Fasaderna har varit rödmålade och taket är täckt av spån.

Källaren är delvis nedgrävd och i övrigt uppförd av sten och försedd med sticktak.

Ladugården är uppförd i timmer under 1800-talet. Timmerfasaderna har varit falu rödfärgade och byggnaden är försedd med spåntak.

Vedboden är uppförd på 1700-talet i timmer. Möjligtvis har den tidigare tjänat som fähus. Taket består av lockbräder.

Ladan är uppförd av timmer och försedd med tak av lockbräder. Vid södra fasaden finns ett odlingsröse.

Tjärntorpet kommer under 1983 att upprustas med statliga byggnads-vårdsmedel.

Tjärntorpet är en välbevarad och fullständig torpanläggning. Tjärntorpet bevarar egenarten hos gången tids bebyggelse och är med hänsyn därtill att anse som synnerligen märklig.

Länsstyrelsen förklarar med stöd av 1 § lagen (1960:690, ändrad och ontryckt 1976:440) om byggnadsminnen Tjärntorpet på fastigheten Fävikens 1:1, Kall socken, Åre kommun, Jämtlands län för byggnadsminne.

Länsstyrelsen meddelar enligt 2 § samma lag följande skydds-föreskrifter:

1. Skydds-föreskrifterna omfattar boningshus, sommarstuga, 2 st här-bren, kornlada, källare, ladugård, vedbod och lada.
2. Byggnaderna får inte rivas eller flyttas.
3. Byggnaderna får ej till sitt yttre byggas om eller förändras på annat sätt.
4. Underhålls-åtgärder som rör exteriören såsom ommålning samt repara-tion av timmerfasader, träpanel, takbeläggning, skorstenar, fönster, stensockel ska utföras på sådant sätt att byggnadernas kulturhistoriska värde inte minskas. Innan underhålls-åtgärder vid-tages enligt ovan ska samråd ske med länsstyrelsen som också läm-nar råd och anvisningar i dessa frågor.
5. Torpanläggningen får inte bli föremål för väsentlig förändring. Eventuell nytillkommande bebyggelse måste utformas och placeras på ett sätt som inte förvanskar områdets kulturhistoriska värde. Såväl ändringar i befintlig bebyggelse som eventuell ny bebyggelse får först komma till stånd efter samråd med länsantikvarien.
6. Området kring byggnadsminnet skall hållas i sådant skick att bygg-nadsminnets utseende och karaktär inte förvanskas.

Om ändring av byggnadsminne i strid med skydds-föreskrifterna anses nödvändig för att byggnaderna ska vara till nytta eller sådan änd-ring i övrigt kan anses påkallad av särskilda skäl, kan länsstyrel-sen enligt 3 § lagen om byggnadsminnen meddela tillstånd härtill.

Enligt 14 § lagen om byggnadsminnen gäller detta beslut omedelbart även om det skulle överklagas.

./.

Besvär till kammarrätten i Sundsvall, se bilaga.

Lars Calleberg
länsråd

Ingvar Jansson
länsantikvarie

Den som vill överklaga länsstyrelsens beslut skall göra det skriftligen genom besvär hos kammarrätten i Sundsvall.

Besvärshandling skall ha kommit in till kammarrätten inom tre veckor från den dag då klaganden fått del av beslutet.

I besvärshandlingen, som skall vara egenhändigt undertecknad av klaganden eller hans ombud, skall anges det beslut mot vilket talan förs, vad som yrkas samt de omständigheter som åberopas till stöd för yrkandet. Klaganden bör vidare uppge bevis som han vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis.

Klaganden bör i besvärshandlingen uppge namn, personnummer, yrke, postadress och telefonnummer.

Insända besvärshandlingen med posten skall det ske med betalt brev adresserat till: Kammarrätten, Fack, 851 01 SUNDSVALL 1.

Tjärntorpet. Översikt mot norr: sommarstuga, boningshus, vedbod.
JLM 83 S 19/17

Tjärntorpet. Översikt mot sydväst: Boningshus, sommarstuga, härbre, kornlada, ladugård
JLM 83 S 19/8